

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

Гальченко Вікторії Миколаївни

ПСИХОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ОСНОВ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ,

поданої на здобуття наукового ступеня

доктора психологічних наук за спеціальністю

19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Актуальність теми дисертації. Загалом проблеми становлення та розвитку професійної культури як психологічного феномену недостатньо вивчені у сучасній психологічній та педагогічній практиках. Не зважаючи на те, що термін «професійна культура» сьогодні є загальноповсюдним, часто актуалізовуваним у суспільно-політичній риторичній та соціально запитаній, спеціальних робіт, присвячених комплексному теоретичному аналізу та емпіричному дослідженню цього складного феномену небагато. У нечисленних дослідженнях розглядаються окремі аспекти становлення та розвитку професійної культури у трудовій діяльності.

Слід зазначити й інший значущий аспект дослідження психології розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, пов'язаний з тим, що всебічне добре структуроване дослідження професійної культури як психологічного феномену є передумовою та необхідною складовою практичного вирішення проблем, безпосередньо пов'язаних із питаннями розвитку основ професійної культури майбутніх фахівців в закладах вищої освіти починаючи з першого курсу навчання, таким чином, обрана Вікторією Гальченко тема відповідає актуальним дослідницьким та інструментальним завданням сучасних освітньо-професійних програм.

Зазначимо, професійна культура відрізняється особливим специфічним ставленням до світу, ціннісними установами та домінуючим типом

поведінки, тому вважаємо доцільним включення в авторську модель розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти зовнішніх чинників, які обумовлюють зв'язки та відносини майбутніх вихователів із життєвим та професійним світом.

В першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти» визначені наступні *основи професійної культури майбутнього вихователя ЗДО: життєтворчий потенціал, професійну компетентність, духовно-ціннісні орієнтації*. Зауважимо, що бачення основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти включає, окрім прикладного й професійного, складний щодо емпіричного вивчення *акме-духовно-творчий аспект*, який полягає у здатності майбутніх вихователів ЗДО творчо організовувати свій життєвий і професійний шлях як ціле та, підкоряючись його цілям та цінностям, життя, досягати «акме». Тобто *основи професійної культури майбутніх вихователів ЗДО є базисом* подальшого їх розвитку у педагогічній діяльності. У свою чергу, *розвиток основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти* – це складний, багаторівневий процес, який полягає в актуалізації внутрішніх ресурсів особистості майбутнього вихователя ЗДО у процесі професійної підготовки, характеризується єдністю компонентів креативної, діяльнісної та ціннісно-сміслової сфер, які спрямовують особистість до творчої самореалізації, інтеграції набутого досвіду, духовного зростання. Визначення ключового поняття в роботі є точним та достатньо ємним, що вказує на послідовність та вичерпність аналізу психологічного змісту досліджуваного феномену.

Окремої позитивної оцінки заслуговує параграф 1.4, в якому розглянута своєрідність розвитку професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в звичайних та екстремальних умовах. За умов воєнного часу здобувачу освіти надважливо досконало оволодіти не тільки професійними компетентностями, а й розвинути особливі, «м'які»

компетентності – так звані «SOFT-SKILLS». Такими компетентностями на тепер мають володіти всі фахівці, зокрема вихователі закладів дошкільної освіти, працюючи з дітьми від народження до 6 (7) років. Вони мають володіти особливою проникливістю в психічний світ дитини, не зашкодивши і не зруйнувавши його випадковими, науково та психолого-педагогічно необґрунтованими впливами. Ми поділяємо переконання автора щодо надважливої ролі гнучких навичок, завдяки яким людина може успішно взаємодіяти під час розв'язання будь-яких суперечностей.

В другому розділі «Концептуальна парадигма розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти» є повторні відсилки до складних обставини сьогодення, наслідків війни в Україні, глобальності проблеми вимушених переселень людей із так званих «гарячих точок» у всьому світі. За таких умов до складу професійної культури майбутнього педагога дошкільної освіти була віднесена ще одна складова – психологічну готовність до роботи з дітьми та родинами, які потрапили у скрутні життєві ситуації. Психологічна готовність до такої роботи формується у майбутніх педагогів ще у процесі здобуття професійної освіти у закладі вищої освіти. З огляду на вище сказане, були виокремлені складові психологічної готовності майбутнього педагога дошкільної освіти до співпраці з сім'ями, які зазнали впливу скрутних життєвих обставин, а саме: високу емпатійність (емоційна складова); компетентність з означеної проблеми (когнітивна складова); володіння інструментарієм здійснення реабілітаційних заходів (інструментальна складова).

Таким чином, авторка ще раз доводить, що задля успішного розвитку дітей дошкільного віку в сім'ях, які зазнали впливу складних життєвих обставин, важливим є підготовка висококваліфікованих педагогів дошкільної освіти, психологічно готових до такої діяльності, яка спрямована на реабілітацію та відновлення психічного, морального й фізичного стану дітей, забезпечення умов для їхньої подальшої соціалізації в нових умовах життя.

Позитивної оцінки заслуговує створена на основі аналізу здобутків колег та власних досліджень дефініція *професійна культура майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти* – це складне, інтегративне соціально-психологічне утворення в структурі особистості майбутнього вихователя, яке з'являється й поступово розвивається в процесі здобуття вищої педагогічної освіти, в системі особистісних ставлень до самого себе, інших людей, майбутніх вихованців, природи й суспільства загалом, включає інтелектуальний та духовно-творчий потенціал особистості студента, визначає його світоглядні уявлення, ціннісні орієнтації та загальну концепцію життєздійснення на гуманістичних засадах та трансцендентних цінностях (С. 100).

Далі у другому розділі розглядається одна з надважливих складових особистісного резерву фахівця – педагогічна інтуїція, яка має величезне значення у процесі професійної підготовки майбутніх професіоналів своєї справи. В. Гальченко доводить, що це стає можливим у разі створення відповідних умов в закладі освіти, серед яких було визначено наступні: активізація пізнавальної діяльності студентської молоді; прагнення до саморозвитку; розвиток особистісних резервів професійного потенціалу майбутнього фахівця; усвідомлення на рівні переконань власного індивідуального потенціалу; переосмислення наявних професійно значущих якостей та розвиток інших (С. 128–129).

Далі дисертантка представляє створену, добре структуровану послідовну *концептуальну модель розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО*, яка має практичну значущість для сучасної освіти і вже використовується в процесі підготовки кваліфікованого педагогічного персоналу дитячих закладів.

В третьому розділі «Емпіричне дослідження основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти» присвячений обґрунтуванню методів емпіричного дослідження та алгоритму створення вибірки. Окремо слід зазначити, що до констатувального

експерименту було залучено 634 здобувача освіти з різних закладів вищої педагогічної освіти України III-IV рівнів акредитації. Поряд з загально відомими методиками була використана анкета «Креативне освітнє середовище ЗВО: чи створено умови?» розроблена авторкою. Валідність та достовірність результатів забезпечувалася пріоритетністю емпіричних даних, отриманих в умовах реального освітнього середовища. Проведене діагностичне дослідження соціально-психологічних умов розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засвідчило, що в закладах вищої педагогічної освіти забезпеченню змістово-інструментальних та організаційно-виробничих умов навчання надається більше уваги, при цьому духовно-акмеологічні умови вочевидь актуалізуються набагато рідше. Висновки отримані за результатами констатувального експерименту дали подальший поштовх реалізації розробленої концепції через організацію психолого-педагогічного супроводу досліджуваного феномену.

В четвертому розділі «Психолого-педагогічний супровід розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти» представлено розроблену комплексну психолого-педагогічну програму розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та проаналізовані можливі результати її впровадження. Створюючи комплексну психолого-педагогічну програму розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО, авторка орієнтувалася на такі закономірності:

- зміст Програми має відповідати інтересам та специфіці майбутнього фаху здобувачів;
- творчі завдання та тренінги, активізують інтерактивну взаємодію на рівнях «здобувач освіти-викладач» та «здобувач освіти-здобувач освіти»;
- якісний процес проходження студентами різних видів практики, забезпечить майстерність практичних навичок майбутніх вихователів ЗДО;

- правильна організація позааудиторної роботи, підвищить готовність майбутнього вихователя до подальшого самовдосконалення, саморозвитку, досягнення «акме».

Проведено апробацію програми в межах формувального експерименту. *Метою* формувального експерименту стало підвищення потенціалу структури, чинників та соціально-психологічних умов розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО.

Важливою складовою четвертого розділу є наявність окремого параграфу, в якому виділена специфіка розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в екстремальних умовах в окремий підрозділ. Під час війни, коли всі громадяни переживають надзвичайні психоемоційні навантаження важливим завданням освіти є розвиток стресостійкості учасників освітнього процесу. Авторкою окремо проаналізовані можливості застосування відомих способів подолання внутрішньої напруги дорослих людей та зроблені власні висновки щодо їх ефективності.

В п'ятому розділі «Оцінка ефективності впровадження комплексної психолого-педагогічної програми розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти» описані результати впровадження програми, передусім оцінювалися зміни, які відбулися у *внутрішніх (суб'єктних) чинниках* розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО.

Результати апробації авторської програми розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засвідчили наявність статистично значущих позитивних змін за переважною більшістю досліджуваних показників, що свідчить про її дієвість та ефективність, підтверджує доцільність застосування її в освітній практиці.

Висновки. Обґрунтованість та достовірність наукових висновків, сформульованих в дисертації, забезпечується глибоким теоретичним аналізом та емпіричним вивченням проблеми. Достовірність одержаних

результатів також забезпечувалася коректним застосуванням сучасного апарату статистичної обробки даних. У загальних висновках послідовно та змістовно відображена логіка та основні результати здійсненого дослідження.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Дисертаційне дослідження *Гальченко Вікторії Миколаївни* заслуговує на позитивну оцінку, оскільки є завершеним, самостійним та сприяє подальшому розвитку актуальній проблемі сучасної психологічної науки – становлення і розвитку професійної культури в різних виробничих галузях. Але також треба висунути **зауваження та пропозиції** щодо вдосконалення алгоритму подальших наукових розвідок дисертантки.

1. Вважаємо за доцільне нотування визначення змісту поняття «основи професійної культури» в перших абзацах тексту вступу. Здобувачка пише про дослідження основ професійної культури, тричі використовує термін в формулюванні мети дослідження («Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично визначити ОСНОВИ, концептуальну парадигму та модель розвитку ОСНОВ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти; розробити й впровадити комплексну психологічну програму з розвитку ОСНОВ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО та перевірити її ефективність»), але з мети все ще складно зрозуміти, які саме психологічні процеси чи особистісні властивості буде досліджувати авторка, і тільки в обговоренні новизни дослідження, уважний дослідник може зауважити, що «виявлено та схарактеризовано основи (життєтворчий потенціал, професійна компетентність, духовно-ціннісні орієнтації) професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти».

2. В розділі 3 недостатньо докладно описано алгоритм узагальнення емпіричних даних та розподілення респондентів за *рівнями розвитку* структурних компонентів професійної культури.

3. Переважну більшість вправ та інструкцій до них в четвертому розділі було би доречніше винести в додатки, щоб не переобтяжувати сприйняття висновків. І додатково - пояснити «четверте завдання спрямоване на активізацію соціальних чинників та розвиток основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО» С. 220, які саме соціальні чинники значущо вплинули на результати дослідження.

4. Вважаємо недоцільним наводити підрахунки визначення кутового перетворення Фішера (φ^* – критерій Фішера) для кожної пари показників експериментальної та контрольної групи (С. 268-276).

5. В загальних висновках не варто знову наводити прізвища колег, які зробили значний внесок в розвиток досліджуваної проблеми. Доцільніше було би зосередитися на власному доробку категоріально-понятійного апарату.

Але треба підкреслити, що наявність зазначених зауважень не може негативно вплинути на загальну позитивну оцінку теоретичного рівня та практичної значущості результатів дисертаційної роботи В. Гальченко. Представлені в дисертації результати досліджень, висновки й положення є значним внеском у теорію та практику розвитку професійної культури. Практична значущість результатів дослідження, представлених у дисертаційній роботі, підтверджується актами їх впровадження.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація має традиційну структуру та складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків

Робота написана в науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності. Авторка підтверджує свою думку ілюстративним, табличним матеріалом та рисунками. Дисертація написана грамотно, українською мовою. стиль викладення матеріалу відповідає прийнятому в науковій літературі.

Зміст автореферату є ідентичним до змісту дисертації. Автореферат достатньою мірою висвітлює основні наукові та практичні положення дисертаційної роботи.

Загальний висновок

Дисертаційну роботу Гальченко Вікторії Миколаївни «Психологія розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти» слід признати самостійною. Виконане дослідження має достатньо високий теоретичний, методичний та практичний рівень, послідовне та логічне представлення матеріалу, необхідну повноту розкриття виконаних розробок. Тема дисертації повністю відповідає спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Дослідження є особистою авторською роботою, цілісною і завершеною згідно з поставленою метою та визначеними завданнями. В опублікованих працях з достатньою повнотою відображено зміст і основні результати дослідження. Вивчення дисертації, автореферату та публікацій автора дозволяє зробити висновок, що робота відповідає вимогам МОН України, зокрема пп. 9, 10, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17 листопада 2021 р. зі змінами, внесеними згідно Постанови КМ № 507 від 03.05.2024, а її автор, Гальченко Вікторія Миколаївна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,

в.о. завідувача кафедри авіаційної психології

Факультету лінгвістики та соціальних комунікацій

Національного авіаційного університету

Лада ЯКОВИЦЬКА

свідчую
Вчений секретар
Національного авіаційного університету

Л. Яковичка

